

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΠΡΟ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑΕΤΙΑΣ

(Χρονικά της βασιλείας του Όθωρος)

Καφενεία γνωστά και επίσημα ἦσαν διασταυρώσει τῶν ὁδῶν Ἐρμοῦ καὶ Αἰόλου, τὸ ἐπιφανέστατον πάντων καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη χρηματίσαν ἐν τῶν σπουδαιωτάτων κέντρων τῆς ἐν Ἀθήναις κινήσεως, καὶ τὰ ὀλίγον περαιτέρω αὐτοῦ παρὰ τὴν Ἁγίαν Εἰρήνην κείμενα τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Εὐρώπης, διευθυνόμενον παρὰ τῆς γαλλίδος κυρίας Ρομπέρ, συχναζόμενα παρὰ τῶν ξένων καὶ θαμιστῶν ἐν γένει μὴ ἀγαπώντων τὸν πολὺν θόρυβον. Τὸ καφενεῖον τῆς Ἐλλάδος εἶχεν ἰδρυθῆ ὑπὸ ἐτῶν παρὰ τοῦ Μελιταίου Σάντου, αὐτοχειριασθέντος περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1851 ἐντὸς τοῦ περιδόλου τοῦ ναοῦ τῆς Χρυσοσπηλαιαιωτίσσης. Ζαχαροπλαστέια ὀνομαστά ἦσαν τὸ καὶ νῦν ὑπάρχον τοῦ Σαρρῆ παρὰ τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, καὶ τὸ τοῦ Λαρίου, διασημότερον διὰ τὴν ἐκλεκτὴν ποιότητα τῶν γλυκισμάτων του, κείμενον εἰς τὴν ὁδὸν Ἐρμοῦ ἐπίσης, ὀλίγον κατωτέρω τῆς διασταυρώσεως. Ἐκ τῶν ἐστιαστικῶν τὸ μᾶλλον γνωστὸν κυρίως εἰς τὸν κόσμον τῶν φοιτητῶν καὶ μαθητῶν ἦτο τὸ τοῦ Βαρνάβα, κείμενον ἐν τῇ ὁδῷ Περικλέους. Εἶχε γέινει λόγος εἰς τὰς ἡμερίδας περὶ τῆς προσεχοῦς εἰσαγωγῆς τοῦ φωταερίου, — τοῦ Γάζ, ὡς ἐλέγετο τότε, διότι φωταερίον ἀπεκλήθη ἐπ' ἐσχάτων ὑπὸ τῶν ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς Γραμματικῆς, ἀφοῦ ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐξηκολούθει λεγόμενον ἀερίοφως — ἀλλ' ἡ σοβαρὰ μεταρρύθμισις ἦτο φαίνεται *prim desiderium*, ἢ δὲ πόλις ἐφωτίζετο διὰ φανῶν ἐλαίου κοινοτάτων καὶ ὀλιγαρίθμων· ἦτο δὲ τόσον φαίνεται ἀτελής καὶ ἀνεπαρκῆς ὁ φωτισμός, ὥστε καὶ ἰδιώται ἐνίοτε ἐξ ἰδίων προσέφερον τὴν δαπάνην διὰ τὴν συντήρησιν φανῶν τινῶν τῆς πόλεως, εἰς τὰ χρονικά δὲ τοῦ 1852 ἀναγράφεται ἡ παρὰ τοῦ μετέπειτα δημάρχου Ἀθηναίων καὶ τότε γραμματέως τῆς δημαρχίας κ. Π. Κυριακοῦ προσφορά ἑπτακοσίων δραχμῶν πρὸς ἀγορὰν νέων φανῶν. Ὅτε ἐτοποθετήθησαν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐνεργεῖα τοῦ δημάρχου Κόνιαρη τριάκοντα φανοὶ ἀνταντακλαστικοὶ παρέχοντες ὁπωσδήποτε φῶς ζωηρότερον εἰς τὰς ὁδοὺς, τὸ πρᾶγμα ἐθεωρήθη ὡς ἔκτακτος πρόοδος. Τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶνε ὅτι ὁ φωτισμός μετὰ τὴν αὐτὴν τὴν πρόοδον ἦτο πενιχρότατος, ἐπεὶ δὲ ἐκτοτε ἐπεκράτει τὸ σύστημα τῆς συμμαχίας τῶν ἀναλαμβάνόντων τὴν ἐπιμέλειαν περὶ τοῦ φωτισμοῦ μετὰ τῆς σελήνης, κατὰ τὰς σεληνοφωτίστους νύκτας οἱ φανοὶ δὲν ἀνῆπτοντο. Συνέβαινε δ' ἐκ τούτου ἀκριδῶς ὅπως καὶ σήμερον τὸ ἄτοπον τὰς νύκτας, καθ' ἃς ἡ Σελήνη ἐκρύπτετο ὀπισθεν τῶν συννεφῶν, νὰ διατελῶσιν αἱ ὁδοὶ τῆς πρωτευούσης εἰς ἐρεβώδες σκότος. Ἡ δὲ αὐτῶν διάβασις ἐν τοιαύτῃ περιστάσει δὲν ἦτο ἐπιχείρημα εὐχέρως κατὰ τοῦτο δὲν προωδεύσαμεν πολὺ ἔκτοτε· λάκκοι ἀσδέστου καὶ βόθροι καὶ χάσματα παντοῖα ἔχαινον

εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ καὶ οἱ ἀπρόσεκτοι εὐρισκον ἀπροσδοκίτως τὴν τύχην τοῦ Κουρτίου, χωρὶς νὰ ἔχωσι τὴν φιλοπάτριδα ἀπόφασιν τοῦ ρωμαίου ἥρωος. Διὰ τοὺς κατοικοῦντας τὴν συνοικίαν τῆς Πλάκας προδετιθέτο εἰς τὸν κίνδυνον τοῦτον καὶ ἕτερος ὁ ἐκ τῶν κυνῶν, ἀνηκόντων εἰς τοὺς ἐκεῖ κατοικοῦντας ποιμένας καὶ γεωργούς. Τὰ ἀτίθαστα ταῦτα ζῶα ἐπετίθεντο ἀγρίως κατὰ τῶν διαβατῶν καὶ δὲν πρέπει νὰ ἦτο μικρὰ ἢ ἐνόχλησις, ἀφοῦ βλέπομεν τὸν τύπον τῆς ἐποχῆς ἐπανειλημμένως ἀπαιτοῦντα παρὰ τῆς ἀρχῆς θεραπείαν ἐπὶ τούτου.

Ὁ ρέκτης δήμαρχος τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἐφρόντισε περὶ τῆς ὀνοματοθεσίας τῶν ὁδῶν, ἀποδοὺς εἰς αὐτὰς ὀνόματα κατὰ τὸ πλεῖστον ἀρχαιοπρεπῆ, ἐφρόντισεν ἐπίσης νὰ καταστήσῃ ὀμαλώτερον τὸ ἔδαφος τινῶν ἐκ τῶν παλαιότερων ὁδῶν ἀφελῶν τὸ σκολιὸν τοιαύτων λιθόστρωμα αὐτῶν. Ἀλλ' ὑπὸ ἐποψὴν καθαριότητος ἢ κατάστασις τῆς πόλεως μακρὰν ἀπέειχε καὶ τότε ἀπὸ τοῦ νὰ εἶνε ἀμεμπτος. Ὁ κονιορτός, ἡ αἰωνία μᾶστιξ τῶν Ἀθηνῶν, ὑπῆρχε καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ἴσως ὀλιγώτερος τοῦ σήμερον, ἔνεκα τῆς ἐλάσσονος ἀνὰ τὰς ὁδοὺς κινήσεως, ἀλλὰ πάντοτε ἀνυπόφορος. καθότι καὶ τὸ κατὰβρεγμα δὲν ἦτο πολὺ ἐν χρῆσει, στρώμα δὲ παχὺ πηλοῦ καὶ βορδόρου ἐκάλυπτε τὸ ἔδαφος τῶν ὁδῶν κατὰ τὰς βροχερὰς ἡμέρας. Ἐν πάσῃ ἐποχῇ ρυάκια δυσώδη, ὕδατα σαπρὰ ἐλίμναζον εἰς τὸ μέσον τῶν ὁδῶν, αἰτίνες ἦσαν αἱ φυσικαὶ ἀγωγαὶ τῶν ἀκαθαρσιῶν, ἀφοῦ ὑπόνομοι δὲν ὑπῆρχον. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ὑπηρεσία τῆς καθαριότητος ἦτο ἐλλιπεστάτη, ἡ ρυπαρία ἀνηγειροτο κατὰ σωρούς καὶ ἐστὶν ὅτε κατὰ πυραμίδας εἰς τὰς ὁδοὺς, ἐν αἷς πολλαίς τις ἀπῆντα ἐκτὸς τῶν ὁδοδότην θνησιμαίων καὶ τὰ βδελυρὰ ἴχνη τῶν κατὰ τὸ θέρος φονευομένων κυνῶν ὑπὸ τοῦ κυνοκτόνου διὰ ροπάλων. Ὁ Ἀβού λέγει ὅτι τοιαύτη ἦτο ἡ ἀκνῆ τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν περὶ τὸ κεφάλαιον τοῦτο, ὥστε δὲν θὰ ἐξεπλήτετο ἂν ἐβλεπε πρὸ τοῦ καφενεῖου τῆς Ἐλλάδος Ἐλλάδος τούτέστι πρὸ τοῦ κυριωτάτου καὶ πολυανθρώπου κέντρου τῶν τότε Ἀθηνῶν τὸ πτώμα ἵππου πεδόντος ἐκείνου κατὰ τὴν τὴν καὶ διαμεινοντος ἐν ἡ θέσει ἐπεσεν ἐπὶ ἡμέρας πολλὰς μέγχι ὀλοσχεροῦς ἀποσυνθέσεως, χωρὶς ν' ἀποκομισθῆ παρὰ τῶν ἐντεταλμένων τὴν καθαριότητα, ἐκ τῶν ὑστέρων δὲ κρινόντες καὶ ἐξ ἀναλογίας τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῆς πόλεως πρὸς τὴν τότε, εἶμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ εἰκασία τοῦ εἰρῶνος ξένου δὲν εἶνε ἀγαν ὑπερβολικὴ. Εἰς τὰς ἀποκέντρους δὲ συνοικίας, ὅπου ἢ ἐπίβλεψις ἦτο ἐπὶ ἢ ἀδρανεστέρη καὶ ὅπου κατῶκουν τάξεις ἀνθρώπων καὶ ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ ἐκ παραδόσεως ἥκιστα ἐπιρρεπῶν πρὸς τὴν καθαριότητα, ἢ κατάστασις ἦτο οἰκροτέρα. Ὡς ἀποτροπῆς περιγράφεται

ἰδίως ἢ κατάστασις τῶν ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν συνοικιῶν, ἐν αἷς ὁ διὰ τῶν ρυπαρῶν δρομίσκων διερχόμενος ἐβλεπεν ἐντὸς τῶν αὐλῶν παιδία ἡμίγυμνα, συναγελαζόμενα μετὰ χοίρων εἰς τοὺς κοπρῶνας!

Πλατεῖαι, ὅπως τὰς ἐννοοῦμεν σήμερον, ἐκτάσεις δηλαδὴ εὐρύχωροι, καλῶς ἀερίζομεναι καὶ περιπεποιημένοι, χρησιμεύουσαι πρὸς περίπατον, ἐλείπον ὀλοτελῶς, διότι βεβαίως δὲν ἠδύνατο ν' ἀποκληθῶσι πλατεῖαι ὑπὸ τοιαύτην σημασίαν ἢ τοῦ Δημοπρατηρίου ἢ ἢ τοῦ Ψυρρῆ, ἢ ἢ τοῦ Ἁγίου Φιλίππου. Ἡ εὐρυχωρότερα καὶ κανονικώτερα πασῶν, ἢ τοῦ Συντάγματος, δὲν ἦτο τότε ἀκόμη κέντρον συναθροίσεως· περισσότερον τοῦ συρροῦ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἦτο ἢ τοῦ Θεοδείου, συχναζομένη ἰδίως παρὰ τοῦ λαοῦ· ἀλλὰ τὸ μέρος ἐθεωρεῖτο μᾶλλον ἐξοχικόν. Κατὰ τὸ 1852 ἐγένετο ἀποπειρα τὴν ἐξωραϊσμοῦ, τότε δ' ἐτέθη καὶ εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Δημοπρατηρίου τὸ διάσημον Ἀναβρυτήριον· πίδαξ παρόμοιος ἀπεφασίσθη νὰ κατασκευασθῆ καὶ εἰς τὴν δειροστοιχίαν Ἀμαλίας παρὰ τὸν ρωσικὸν ναόν, ἀλλ' ἢ ἀπόφασις δὲν ἐπραγματοποιήθη.

Ἀνάλογος ἦτο καὶ ἡ κατάστασις τοῦ Πειραιῶς, ὅστις πολὺ βραδύτερον ἐμελλεν ἀποκτήσῃ τὴν μεγάλην ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν του σπουδαιότητα. Ὁ Πειραιεύς ἦτο τότε μικρὰ ἀρτισύστατος πόλιν, σημασίας ἐμπορικῆς δευτερευούσης, διότι τὸ κύριον ἐμπορεῖον τῆς Ἐλλάδος ἦτο ἢ Σύρος, ὅπου συνεκτροπύτο πᾶσα ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ κίνησις. Ὁ Πειραιεύς ἦτο τότε καθαυτὸ ἐπίνειον τῶν Ἀθηνῶν, μὴ κεκτημένος σοβαρὰν αὐθυναρξίαν ἐνεκα τῆς περιορισμένης ἀτμοπλοικῆς συγκοινωνίας, ἴσην δὲ εἶχεν ἢ κατὰ τι περίπου μεγαλειέταν ἐμπορικὴν σημασίαν μετὰ τὸ Ναύπλιον, ἐμπορικὸν λιμένα τῆς ἀνατολικῆς Πελοποννήσου, καὶ τὴν Χαλκίδα, σταθμὸν ἀξιόλογον ἐμπορικὸν τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς πρὸ τῆς ἀποφράξεως τοῦ Εὐρίπου διὰ τῆς κατασκευῆς κινητῆς γεφύρας. Ἡ πόλις τοῦ Πειραιῶς, ἐν ἡ ἐπλεόνατον ὁπωσδήποτε τὰ καπηλεῖα καὶ τὰ ἐμπορικὰ ἐργαστήρια, ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ Τελωνείου μέχρι τοῦ Τινανείου κήπου· ὀπισθεν τῆς πρώτης ταύτης σειρᾶς τῶν οἰκημάτων ἐκείνο τέσσαρες ἢ πέντε ζῶναι οἰκιῶν ἀραιότεραι καθόσον ἀπεμακρύνοντο τῆς παραλίας. Ὁ ὀπισθεν τῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων Καθολικὸς Ναὸς ἐσημεῖον τὸ ἀκρότατον ὄριον τῆς κατῶκνήμενης πόλεως· πέραν αὐτοῦ ἐξετείνοντο ἀγροί, ἐν οἷς ἦσαν διεσπαρμένοι ἀραιῶς οἰκίσκοι τινὲς πενιχροί, κατοικίαι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ποιμένων. Ὁ Τινάνειος κήπος ἦτο ἐπίσης ἀγρός, παρὰ τὴν σήμερον δὲ Βασιλικὴν ἀποβάθραν ἐκεῖτο εἶδος τι πύργου παλαιοῦ καὶ σεσάθρωμένου, ἐν ᾧ κατῶκουν πτωχαὶ τινες οἰκογένειαι. Οὐχ ἦττον καὶ τὰ λοιπὰ περὶ τὴν παραλίαν μέρη ἦ-

σαν ὁποσδήποτε ἀραιῶς κατακνημένα. Μεταξὺ τῆς τότε ἀρξαμένης νὰ συγχάζηται πλατείας τοῦ Θεμιστοκλέους, οὐ ἢ προτομὴ ἐτέθη ἐπὶ τῆς εἰς τὸ μέσον στήλης ἀκριδῶς τὸ 1852, καὶ τῆς ἐτέρας ἀσχηματίστου τοῦ Ἀπόλλωνος ἦτο ἡ λεγομένη Χιακὴ συνοικία· ὑπῆρχον δὲ καὶ τὰ οἰκήματα ἐνθα νῦν κεῖνται τὰ πρακτορεῖα. Ἡ οἰκία μάλιστα ἐνθα τὸ ἱστορικὸν καφενεῖον Τσελέπη, εἶνε κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ πρώτη ἐν Πειραιεὶ ἀνεγερθεῖσα οἰκία, εἰς τὸν πρῶτον δὲ ἰδιοκτῆτην της, οὗτινος ἡ οἰκία καὶ ὁ περὶ αὐτὴν χώρος διαφυλάττει τὸ ὄνομα, ἀναφέρεται τὸ διάσημον ἀστεῖον ἐπιτύμβιον τὸ ποιηθὲν παρὰ τοῦ ἀειμνήστου Γ. Παράσχου :

« Ἐδῶ, ὦ ἄνθρωπε, ἔς αὐτὸν τὸν τάφον
[ὁποῦ βλέπεις
Κοιμᾶται, ἀναπαύεται ὁ Γιαννακὸς Τσε-
λέπης

Ἐν μέσῳ τόπου χλοεροῦ
Κ' ἢ σύζυγός του ἢ Φλωροῦ.»

Τὸ ἐπιτύμβιον τοῦτο ρητῶς λέγει περαιτέρω διὰ τὸν Τσελέπην ὅτι : «πρῶτος αὐτὸς ἀνήγειρεν εἰς Πειραιᾷ οἰκίαν». Πέραν τοῦ Τελωνείου παρὰ τὴν παραλίαν ὑπῆρχε μόνον τὸ νεώριον, κοινῶς λεγόμενον Τ α ρ σ α ν ἄ ς, καὶ τινὰ οἰκήματα ἄλλὰ τοὺς αὐτοὺς ἐργαζομένους· πρὸς τὸ ἄνω δὲ μέρος ἦσαν ἦδη ᾠκοδομημένοι ἀρκετοὶ οἰκίαικοι ἀνήκοντες εἰς Ὑδραῖους, ἐκτεινόμενοι μέχρι τῶν Μύλων.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ Πειραιεύς, ἀπλοῦς συνοικισμός, πόλισμα ἐν τῇ ἐπώρει του δύναται τις εἰπεῖν, κατὰ δὲ τὸν Ἀδου, κώμη ἀποτελουμένη ἐκ καπνλείων καὶ ἀποθηκῶν. Ὑπῆρχον καὶ τινὰ ξενοδοχεῖα, ἀλλ' ὑπελείποντο ταῦτα κατὰ πολὺ τῶν τότε Ἀθηναϊκῶν, καὶ οἱ κατ' ἀνάγκην διαμένοντες εἰς αὐτὰ οὐχὶ πλέον τῆς μίαις νυκτὸς ξένοι σφόδρα παρεπονοῦντο διὰ τὴν ἐλλιπεστάτην αὐτῶν καθαριότητα. Ἡ ἐν τῷ ἁμένι κίνησις ἦτο ἐλαχίστη, διότι ἅπασι μόνον καθ' ἑβδομάδα κατέπλεον εἰς αὐτὸν τὰ μόνα τότε ἐκτελοῦντα τὴν συγκοινωνίαν ἀτμόπλοια τοῦ Λοῦδ καὶ τὸ γαλλικόν. Ἐπομένως ὁ Πειραιεύς δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη ἀκόμη τὰς ἀξιώσεις τῆς πολυτελείας καὶ τῆς εὐπρεπειας, ἄς κατόπιν ἀπέκτησε σὺν τῇ ἐμπορικῇ ἀκμῇ τῇ ἀρξαμένῃ κυρίως μετὰ τὸ 1854. Μόνον κατὰ τοὺς μῆνας τοῦ θερος ὁ ἐν Πειραιεὶ βίος καθίστατο κατὰ τι ζωηρότερος ἕνεκα τῆς καθόδου πολλῶν ἀθηναϊκῶν οικογενειῶν ποιουμένων αὐτόθι τὰς διατριβὰς χάριν τοῦ δροσερωτέρου θαλασσίου ἀέρος καὶ τῶν λουτρῶν.

Ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν δύο πόλεων ἐνηργεῖτο δι' ἅμαξῶν. Ἐπρεπε νὰ παρέλθωσιν ἀκόμη ἑτη πολλά πρὶν ἢ ἀκουσθῇ ὁ εὐθύνος συριγμός τῆς ἀτμομηχανῆς ἐξεγείρων τὰς ἐρημικὰς ἡχοὺς τῆς γηραιᾶς Ἀττικῆς. Αἱ τὴν συγκοινωνίαν ἐκτελοῦσαι ἅμαξαι ἀνέμενον τοὺς ἐπιβάτας παρὰ τὴν Ἀγίαν Τριάδα εἰς τὴν ἐσχάτην τῆς ὁδοῦ Ἐρμού. Οἱ ἐπιβάται ἐπλήρωνον ἐξήκοντα λεπτὰ δι' ἑκάστην τῶν εἰς τὰδπιπθὲν κυρίων θέσεων καὶ πεντήκοντα δι' ἑκάστην τῶν ἀπέναντι ἢ τιμὴ δὲ τῶν θέσεων νῦξανε κατὰ τι δόκις ἦτο π α μ π ὀ ρ ι, κατὰ τὴν κοινὴν ἐκφράσιν, δη-

λαδὴ δόκις ἦτο ἡμέρα κατάπλου ἀτμοπλοίου, ὅτε φυσικῶ τῷ λόγῳ ἡ συρροὴ τῶν ἐπιβατῶν ἦτο μεγαλειτέρα. Ἄλλ' οἱ ἄπληστοὶ ἅμαξήλαται παρελάμβανον καὶ ἄλλους ἐπιβάτας εἴτε παρὰ τὴν ἔδραν τῶν, εἴτε ἐντὸς τῆς ἀμάξης, ἢς ὁ χώρος ἦτο πάντοτε δυσανάλογος πρὸς τὸ ἀνθρώπινον φορτίον· τοῦτου ἕνεκα τὸ ταξιίδιον ἀπέβαινε ἦκιστα ἀνετον καὶ βραδύ, διότι συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ἀπαραιτήτου εἰς ταῖς Παράγκαις σταθμεύσεως διήρκει οὐχὶ ὀλιγώτερον τῆς μίαις καὶ ἡμισείας ὥρας. Εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις τὴν τιμὴν τοῦ ἀγωγίου καταπληκτικῶς ὑψοῦτο καὶ αὐθαιρέτως παρὰ τῶν ἅμαξήλατῶν, ἐνίοτε δὲ ἐφθανε καὶ εἰς ποσὸν ἀληθῶς μυθῶδες διὰ τὴν ἐποχὴν. Προκειμένου νὰ τελεσθῇ ἐορτὴ ἐπὶ τοῦ καταπεύσαντος εἰς Πειραιᾷ μεγάλου πολεμικοῦ γαλλικοῦ πλοίου «Καρλομάγνου», περὶ οὗ οἱ ἐπιτήδειοι ἅμαξήλαται εἶχον φροντίσει νὰ διαδώσωσι θαυμασία, ἢ τιμὴν τοῦ ἀγωγίου τῆς ἀμάξης ἀνῆλθε καὶ μέχρις 60 δραχμῶν. Ὅτε δὲ ὁ ἐκ τῆς χολέρας πανικὸς κατέλαβε τοὺς Ἀθηναίους τὸ φθινόπωρον τοῦ 1854 ἐφθασε νὰ μισθωθῶσιν ἅμαξαι πρὸς 250 δραχμὰς μέχρι Πειραιῶς !

Καὶ ἂν ἡ συγκοινωνία τῶν ζώντων πρὸς ἀλλήλους ἦτο τοσοῦτον δυσχερής, ἡ συγκοινωνία τῶν ζώντων πρὸς τοὺς νεκροὺς ἦτο ἐπίσης ἐπίπονος καὶ ἐνίοτε ἀπέβαινε κινδυνώδης. Ὁ νεκρὸς πρὶν ἢ διέλθῃ τὸν Ἀχέροντα ἐν Ἀδου, ἔπρεπε νὰ διέλθῃ ἐπὶ γῆς ἕτερον ποταμὸν, ἕως νὰ φθάσῃ εἰς τὸν τόπον τῆς αἰωνίου ἀναπαύσεως, ἦτοι εἰς τὸ μόνον ὑπάρχον τότε ἐν Ἀθῆναις πέραν τοῦ Ἰλισσοῦ νεκροταφεῖον. Ἡ πομπὴ κατήρχετο τὸ παρὰ τοὺς Στύλους πρᾶνὲς καὶ κατ' ἀνάγκην διήρχετο τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ παρὰ τὴν Καλλιρρόην, μὴ ὑπαρχούσης γεφύρας. Καὶ δόκις μὲν ἡ κοίτη ἦτο ξηρὰ ἢ δόκις ὁ Ἰλισσὸς περιωρίζετο εἰς τὸ σύνθηες ἀσθενικὸν ρεῖθρον, ἢ διάβασις δὲν παρεῖχε μεγάλας δυσκολίας· ἀλλὰ κατὰ τὰς βροχεράς ἡμέρας, ὅτε τὸ ψυχορραγοῦν ποτάμιον ἀνέκτα τὴν ὁρμὴν καὶ τὰς διαστάσεις χειμάρρου, ἢ διαπεραιώσις τοῦ νεκροῦ εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην ἀπέβαινε ἐπιχειρησὶς δυσχερεστάτη. Ἐκ τούτου συνέβαινον παρατράγῳδα πολλά, ἐξ ὧν ἀπέμεινε ἰστορικὸν τὸ συμβάν κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ Κωλέττη. Ὁ πολὺμητις πρωθυπουργὸς ἀπεβίωσε τὸ 1847, εἴτιχε δὲ ἡ ἡμέρα τῆς κηδεῖας του νὰ εἶνε βροχερά. Οἱ ὁπαδοὶ του ἔλεγον ὅτι ὁ οὐρανὸς ἐθρήνηε διὰ τὴν ἀπώλειαν τοιοῦτου ἀνδρός, οἱ δὲ ἀντίθετοι ἐβεβαίουν ὅτι ἡ κακοκαιρία ἦτο φανερὸν σημεῖον τῆς δυσμενείας τοῦ οὐρανοῦ. Ἡ πομπὴ διήλθεν ὅπως ἠδυνήθη τὸν ποταμὸν· ἀλλ' ὁ ἐνταφιασμὸς ἐδράδυνεν ἕνεκα τῆς ἀδολεσχίας τῶν ἐπιταφίων ρητόρων, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἡ βροχὴ κατέπεσε τόσον γαργαλιῶς, ὥστε τὸ ρεῦμα τοῦ Ἰλισσοῦ ἐξωγκῶθη ὑπερμέτρως καὶ τὸ ἀκολουθῆσαν τὴν πομπὴν μέγα πλῆθος ἐδέσσε νὰ διανύσῃ μακρὸν δρόμον ἕως ν' ἀνακαλύψῃ πόρον καὶ ἐπανέλθῃ διάδροχον εἰς τὴν πόλιν. Ἐνεκα πολλῶν τοιούτων περιστατικῶν ἀπεφάσισεν ἐπὶ τέλους ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ

νὰ ζεύξῃ διὰ γεφύρας τὰς δύο τοῦ Ἰλισσοῦ ὄχθας καὶ οὕτω ἰδρυθῇ ἡ νῦν ὑπάρχουσα γέφυρα ἢ ἀγούσα πρὸς τὴν ὁδὸν Ἀναπαύσεως καὶ οἱ νεκροὶ ἔκτοτε μεταβαίνουσιν εἰς τὴν ὑστάτην αὐτῶν κατοικίαν . . . ἀβρόχοις ποσὶ. Σημειωτέον ὅτι ἡ δαπάνη τῆς κατασκευῆς δὲν ὑπῆρξε μεγάλη, διότι ἐξοδεύθησαν 14 χιλιάδες δραχμῶν, ποσὸν ὕπερ δὲν ἦτο δύσκολον νὰ ἐξοδευθῇ καὶ ἐγκαιρότερον ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἀφοῦ δι' αὐτοῦ ἐμελλε νὰ ὑποχρεώσῃ ζῶντας καὶ νεκροὺς.

X. Ἄννιως

ΔΥΟ ΑΓΑΠΑΙΣ

(Ἰησιωτικὴ ἀνάμνησις)

Ἐχει δύο ἀγάπαις μέσα στὴν καρδιά του,
καὶ σὲ μιὰ μεγάλην συλλογὴ τὸν ρίχνουν·
τοῦψυγαν τὰ νειάτα, τοῦψυγ' ἢ χαρὰ του,
ὄλοι τὸν κυττάζουν, ὄλοι τότε δείχνουν.
Σὲ μεγάλην ἔννοια τὸ κεφάλι σκύβει·
ἄχ! διπλῆ ἀγάπη στὴν καρδιά του κρύβει.

Εἶν' ἡ μιὰ του ἀγάπη ὄλη γαλανή,
κι' ἅμα βράδου-βράδου μπάτης τὴν χαϊδεύει,
στοῦ γιαλοῦ τὴν ἄκρη, μὲ γλυκεῖα φωνή,
κάτι μουρμουρίζει, κάτι τοῦ γυρεύει,
σὴν στὴν ἀγκαλιά της νὰ τὸν περιμένῃ!..
Φταίει ἂν ἀγάπη τέτοια τὸν τρελλαίνει!..

Εἶν' ἡ ἄλλη πάλι πρώτη στὸ νησί,
φρόνιμη περίσσια, κόρη μαυρομμάτα·
ἔχει χίλιας χάραις καὶ καρδιὰ χρυσοῦ,
καὶ δύο μαῦρα μάτια μὲ φωτιὰ γεμάτα,
κι' ἅμα μιὰ ματιά της 'πάνω του στηλάνει,
λὲς καὶ τὸν πεθαίνει, λὲς καὶ τὸν λιγώνει.

Γιὰ τὴ μαυρομμάτα, κόρη τοῦ παπᾶ,
τὰ φτωχὰ του μάτια κάθε μέρα κλαίνει·
ὅμως καὶ τὴν ἄλλη ἴδια ἀγαπᾶ,
γαλανὴ ἐκείνη, θάλασσα τὴν λένε·
ἔχουσε κ' ἡ δύο τους χίλια μύρια κάλλη,
ποτὰ μὲς στὴνκαρδιά του ὁ φτωχὸςνὰ βάλῃ;

Γ. Β. Τσοκᾶπουλος

ΙΔΕΑΙ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

Ὑπάρχουν ἐν τῇ ζωῇ στιγμαὶ ἀποπλανήσεως, αἱ ὁποῖαι μᾶς σπρώχνουν ἐνίοτε νὰ κάμνωμεν πράξεις, ἐν ταῖς ὁποῖαις δὲν ἀναγνωρίζομεν ἔπειτα ἡμᾶς αὐτούς.
Μπουρζέ

Αἱ καρδίαι εἶνε ἴσως ξηρότεραι ἐντὸς τῶν στηθῶν, ἅτινα δὲν ἐφοῦσκόσαν αἰσχυραὶ αὔραι, αἱ τινάσσουσαι τὰ σπαρατὰ ἢ συσπᾶσαι τὴν κόμην τῶν ἰτεῶν.

Ἰούλιος Βαλλῆς

Ἐξ ἀνάγκης, ὁποῖος ὑποκλίνεται ἐμπροσθεν τινός, στρέφει πάντοτε τὰ νῶτα του πρὸς ἄλλον.

Ἀβδᾶς Γαλιάνι

Ὅποῖος δὲν ἐπεχειρῆσε ποτὲ τίποτε ἔκτακτον, ποτὲ δὲν ἔκαμε τίποτε ὑποφερτόν.

Μαρία d' Ebner-Eschenbach